

ОТЗЫВЫ В «ВИСТНИКЕ ДЛЯ РУСИНОВ АВСТРИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА» НА ГАЛИЦЬКІЕ МОСКВО- И ПОЛОНОФИЛЬСКІЕ ГАЗЕТЫ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX в.

Анализується отзиви на появлення нових москво- и полонофильських журналів «Страхопуд», «Мета», «Слово», «Неделя». Исследується острая полемика постійних авторів и журналів.

REVIEWS IN «VISTNIKU FOR RUSINIV OF THE AUSTRIAN STATE» ON GALYCHINA MOSKVO- AND POLONOFIL'SKI MAGAZINES OF THE SECOND HALF OF XIX ITEM

Analysed reviews on appearance new moskvo- and polonofil'skikh magazines of «Strakhopud», «Purpose», «Word», «Resurrection». The sharp polemic of correspondents of periodic organs lights up.

Стаття надійшла 10.05.11

УДК 007:304:070

Л. В. Сніцарчук

Науково-дослідний центр періодики Львівської національної наукової бібліотеки України ім. Василя Стефаника

ПРЕСОЗНАВЧА ПУБЛІЦИСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ ГАЛИЧИНИ (1919–1939 рр.) ЯК ПРОФЕТИЗМ СУЧАСНОЇ МЕДІАКРИТИКИ

Висвітлено специфіку одного з контент-компонентів галицьких часописів, що різноаспектно характеризували діяльність преси, прагнучи викликати певну реакцію в суспільстві на конкретне видання, визначали затребуваність тих чи інших газет і журналів, їх завдання, значення, позиціонування в інформаційному просторі, аналізували професіоналізм журналістів.

Українська преса, Галичина, 1919–1939 рр., професіоналізм журналістів, інформаційний простір

Завдяки зусиллям журналістів Галицького краю, що дбайливо фіксували у своїх виданнях усі фрагменти творення і функціонування українського пресового всесвіту, читачі мали змогу довідуватися про започаткування нових українських пресодруків, ознайомлюватися з основними атрибутивними та змістовими характеристиками (обсяг, формат, наклад, автори, основна тематика) цих часописів, порівнювати накладі видаваних в Україні й поза її межами газет і журналів, формувати уявлення про специфіку розвитку й функціонування преси на рідних теренах, що внаслідок трагічних подій 1917–1920 рр. були поділені між чотирма сусідніми державами, і в різних місцях осідку української еміграції спостерігати за успіхами й «недомаганнями» періодичних видань, а також за тими процесами, що суттєво впливали на українське журналістське повсякдення в Галичині впродовж міжвоєнного двадцятиліття.

«Українська преса на цілому світі переживає спеціальні умовини, може такі, як ні одна національна преса. Не маючи державної бази, вона вельми залежна від політичних умовин країн, в яких виходить» [26]. Такі реалії існування не сприяли розвитку цієї феноменальної павіті «українського духа». Тож не завдяки, а всупереч багатьом обставинам творці української преси міжвоєнних років змогли організувати насичений інформаційний простір, що складався хоч і з неоднорідних, але взаємодоповнюваних медіаелементів. Підтвердження цьому — публікації галицьких працівників пера, які не лише вписали в історію української журналістики свій непроминальний досвід, а й збагатили її чітко окресленою пресознавчою публіцистикою — суттєвою складовою журналістикознавства.

Нині цей публіцистичний блок є цінним джерелом наративної інформації, яке має посутнє значення для вивчення історії української преси загалом, адже перебуваємо в умовах, коли «українське журналістикознавство потребує вивчення свого історичного розвитку від часів зародження і до сьогодення» [25, с. 6]. За цією складовою змісту галицьких видань сьогодні маємо змогу заповнити лакуни історико-бібліографічного знання української журналістики.

Актуальна тогочасна пресознавча публіцистика (полемічні статті, коментарі, огляди, рецензії тощо) дає змогу зрозуміти суть контент-прерогативи того чи іншого часопису та сприйняття їх аудиторією, осмислити монолітність і протиборство політичних позицій, задекларованих у пресі. Загалом, такий корпус публікацій умовно означимо сучасним терміном «медіакритика» (ось один з його детермінантів: «особлива область журналістики, покликана аналізувати актуальні творчі, професійно-етичні, правові, економічні і технологічні аспекти інформаційного виробництва в ЗМІ» [16, с. 10]) з припуском на ретроспективу, яка дає нам змогу підтвердити суть цієї контент-складової як профетизм сучасної медіакритики.

Критика засобів масової інформації — це передусім «спілкування з аудиторією, під час якого на основі аналізу, інтерпретації й оцінки всього комплексу медійного змісту та жанрово-стильових форм його втілення здійснюється вплив на сприйняття цього змісту публікою, на уявлення про матеріальний і духовний світ, що формуються в свідомості отримувачів інформації» [16, с. 32]. Саме в такому креативному ключі працювали журналісти міжвоєнної Галичини, коригуючи сприйняття гетерогенною аудиторією різноаспектної (переважно політичної) медіаінформації. «Денникарям» було вкрай важливо обговорити немало різнопланових професійних актуальностей, визначити для себе ступінь позиціонування свого видання в інформаційному просторі, урешті, апробувати свою майстерність і збагатити професійний досвід.

За відсутності фахового журналу така тематика висвітлювалася переважно у виданнях для масового читача, зокрема в газетах «Діло», «Назустріч», «Неділя», «Нова зоря», «Новий час», хоч не цуралися її і часописи для підготовленого читача, вміщуючи загальні характеристики преси, критичні зауваги щодо її змістового наповнення, зокрема специфіки оперативного зображення загальної подієвості, дискусії, що стосувалися здебільшого особливостей від-

творення пресою політично конфліктних ідей і поглядів на методи реалізації «великої української ідеї».

Таким чином, преса виконувала ті завдання, які нині визначені основними в медіакритичному комплексі: «...пізнання інформаційного виробництва, вивчення і зміни суспільного сприйняття медійного змісту і уявлень про зовнішній світ, що складаються у свідомості аудиторії ЗМІ; вплив на ставлення публіки до медіа, формування певної суспільної культури вивчення й оцінки діяльності мас-медіа, розвиток духовного світу аудиторії, сприяння розвитку й вдосконаленню творчо-професійної культури творців медіатекстів, соціального середовища функціонування засобів масової інформації і т. д.» [16, с. 32].

Критичну обсервацію української преси такого типу започаткували працівники «Вістника українського книжкового руху» — «книжки», де поміж іншими досягненнями книговидання реєструвалися всі пресові новинки українства (відділи «Бібліографія» і «Хроніка», де функціонував підвідділ «Українська преса»). «Книжка» зберегла критичні рецепції журналістів щодо видаваної пресової продукції — рецензії на часописи «Світло» І. Зеленкевича («не могло найти відповідної моральної і матеріальної помочі серед укр. суспільности, а рефрен тої байдужности звичайний» — закриття видання, «студентський вістник «Поступ» М. Карпинського («треба признати йому солідність у редагованню і виданню», його ж «Світ дитини» («в краю находиться ледви 200 свідомих українських родин, які пренумерують журнал»). Завдяки рецензії Л. Маркевича збережено інформацію і про сформований «вдатно», «цікаво і займаючо» часопис «Що читати», жодне число якого не потрапило до рук сучасних дослідників.

Редакція бібліографічного журналу ретельно фіксувала також і відгуки на свою працю в часописах «Батьківщина», «Вперед», «Український прапор» тощо. Прикметно, що разом з тим вона не цуралася оприлюднення критичних зауваг («Книжці» треба знайти собі кращого редактора суто бібліографічної частини часопису. Рецензії треба подавати під номерами. Нові видання — класифікувати, інформації відділів «Літературний рух» та «Видавничий рух» розподілити якимось інакше. Рекляму своїх видань видавці «Книжки» повинні виділити теж окремо» [15]), що свідчить про позитивне сприйняття критики — цього виду творчості, який, за висловом І. Кедрина, «ніколи не шкодить тим, які є насправду сильні та яких політика дійсно правильна» [13].

У пресознавчій публіцистиці галицьких журналістів можна простежити характерну тенденцію — шанобливе ставлення до діяльності сильних творчих особистостей, які працювали в українській пресі австро-угорського періоду. Мобільність портретного жанру дозволяла їм створювати різноманітні матеріали, з яких читач дізнавався про складну працю на журналістському й редакторському поприщі Юліана Балицького, Володимира Барвінського, Ярослава Весоловського, Василя Лукича, Михайла Павлика, Романа Сембратовича та інших талановитих особистостей. У галицькій пресі вміщено також чимало публікацій — штрихів до творчих портретів видатних українських майстрів слова, які трудилися над організацією, функціонуванням та змістом газет і

журналів, що виходили в різний час на інших українських теренах: до прикладу, Зореслава (псевд. С. Сабола), Марії Загірньої (псевд. М. Грінченко), першого редактора журналу «Кіевская старина» Теофана Лебединцева тощо.

Продовженням традиції, ретельно твореної на сторінках «Правди», «Зорі», «Руслана»¹ та інших часописів останніх десятиліть XIX ст., що іконографувала роль політично активних осіб, була публікація «Матеріалів до історії українського письменства XIX в.» у журналі «Життя і мистецтво». Коментуючи цей цикл, його ініціатор Михайло Возняк пояснював, що під такою «широкою» назвою він мав на увазі об'єднати перш за все епістолярій визначних діячів української культури, «зробити приступним» і таким чином «зберігти цікавіший матеріал для дослідів над історією української літератури, науки й публіцистики» [6].

Надруковані «Вибрані місця» з листування громадсько-політичних і культурних діячів, духівництва, педагогів, які намагалися ретельно зводити український світ, не обмежуючи його лише галицьким простором, були цінним надбанням для формування історичної свідомості тогочасної аудиторії (а нині — це важливе джерело для вивчення національного минулого загалом і створення історії української журналістики зокрема).

Думку М. Возняка про необхідність вивчення творчої спадщини непересічних особистостей, що причинилися до розвитку української преси, неодноразово артикулювали й інші журналісти, заперечуючи таким чином песимістичне твердження С. Барана: «Така вже доля українських журналістів. Творили вони для дня і самі стали одноднівками, про яких може тільки мимоходом згадає майбутній історик нашого національно-політичного відродження на прастарій Галицькій Землі» [2].

Важливою характеристикою змісту, що обговорювалася журналістами, які висвітлювали особливості змістового компонента пресодруків, видаваних паралельно з публікаторами в Галичині, була його релевантність — вартість інформації для читачів, яку й нині вважають «головною турботою журналістів при визначенні і реалізації інформаційної політики стосовно аудиторії» [24, с. 36]. Журналісти намагалися вияснити «правильність» змістового наповнення видань, специфіку його формування, кут подання інформації.

Необхідним компонентом змісту кожного часопису незалежно від тематичного напрямку мали бути публікації, присвячені громадсько-політичному тогоденню, — вважали журналісти, закликаючи читачів «пізнати тайни політики». Цю важливу для читачтва обов'язковість обстоював журналіст М., стаття якого була опублікована спершу у часописі «загального інтересу» «Народня справа» (24 грудня 1935 р.), згодом передрукована в орієнтованій на селянство «Свободі», оскільки «політичне виховання селянського загалу — наказ хвилі». Автор вважав, що аудиторія (а вона в Галичині складалася, нагадаємо, з 80% селянства) повинна пройти три етапи формування світоглядності: «Найперше освідомлювався наш нарід національно: пізнавав самого себе, пізнавав свою іс-

¹ З багатого змісту газети «Руслан» А. Животко відзначив саме цей вид публікацій, наголосивши на його неоціненній для прийдешніх поколінь інформації [10, с. 123–125].

торію, свою національну окремішність від інших націй і свою теперішню роль між народами». При цьому «наймогутнішим і найдоцільнішим» («бо постійно діючим») чинником в «освідомленні» читача, — призвичаював журналіст селян до різноаспектної політичної тематики преси, — «є добрий український часопис що інформує і повчає про всякі справи національної і чужої політики» [19].

Найбільш важлива для преси того дня українська проблематика неодноразово давала приводи журналістам «скромадити» перами: «На підставі лектури українських газет можна прийти до висновку, що тепер в українському житті нічого не діється (розбивка авт. — Л. С.)» [4]. Такий стан інформаційної політики не задовольняв працівників преси «українського національного табору», які підраховували, зокрема, що на 63 передовиці в галицьких українських щоденниках за тритижневий період 1939 р. (а в цей час виходило, нагадаємо, три часописи такого робочого ритму) «тільки 8 присвячено українським проблемам; решта — висока політика».

Цією тенденцією, що виразно проявлялася в уникненні української тематики («зміна нашого положення на краще не може в існуючих умовах статися внаслідку нашої власної праці над розбудовою українського життя, тільки внаслідку якихсь великих і переломових міжнародних подій»), створювалося своєрідне «українське організаційне гетто», в якому «увнутрювалося» національне життя. Оскільки «людські маси переймаються передовсім тим, чим переймається їхня преса», то модерна, за означенням анонімного автора «критики пресової політики національного табору», вміщеної в газеті «Національна політика», преса повинна була впливати українським тематичним опертям на «масове думання» [4].

Уважно обсервувавши зміст газети «Українські вісти», що, «як сугерує назва», повинна була подавати якнайбільше присвяченої українській проблематиці інформації, журналісти критикували редактора Дмитра Паліїва за надмірне захоплення міжнародною тематикою, а також заповнення сторінок інформацією сумнівної якості та зумисне ігнорування в газеті новин українського повсякдення, що було з огляду на суспільно-політичні реалії в краї зовсім *не* «інтелігентно, дотепно, одуховлено, патріотично» [9]. (Зауважимо, у той час міжнародна тематика доволі неохоче сприймалася читачем, була «п'ятим колесом у возі та в очах читача згори чимось нудним, на чому ледви зупинявся зір». Статті журналіста Ярослава Олесницького — «найкращого знавця міжнародних політичних проблем» — тривалий час не знаходили вдячного читача. «Закордонно-політична тематика належала у широкій українсько-галицькій опінії довго-довго до ділянок мало не метафізики» [14]).

До певної міри «зневіру й пасивність» українства, вважав В. Целевич, викликали «політичне положення, важка господарська криза». Викорінити ці явища можливо було лише завдяки тій змістовій складовій національної преси, яка б формувалася зі «здорової і будуючої критики» [29], що мала конструктивно впливати не тільки на продуцентів інформаційного виробництва, а й на українську спільноту загалом.

Поява такого плану публіцистичних виступів змушувала журналістів пояснювати, що «критика — це оцінка. Це докладний розбір якогось твору, вчинку чи виступу, це виказання його прикмет і добрих сторін, з одного боку, і всіх недочетів, з другого, на те, щоб перш за все визначити точну вартість даного твору, вчинку чи виступу, а далі, щоби самому авторові чи творцеві вказати, яким шляхом він повинен на будуче йти, щоб його твори чи взагалі його праця були бездоганні. Таким чином критика є не «різанням» чи «нищенням» когось чи чогось; вона є **другою частиною творчої праці, вона є творчим доповненням** (виокремлення авт. — Л. С.) критикованої, щоби оцінюваної праці» [3]. Поясненням суті і важливості супровідної складової творчого процесу Осип Боднарівич намагався нейтралізувати негативну реакцію «критикованих», яка переростала в затяжні дискусії, неспокійну полеміку, прикривання відносин.

Важливо, що журналісти міжвоєнного періоду незалежно від типів і напрямів газет і журналів, в яких працювали, одностайно заперечували й оминали проблематику, що перебувала в статусі необхідної окраси брукових часописів. Польський журналіст С.-Ю. Новак підтверджував, що «в українській пресі нема ані одної шпальти, присвяченої сенсації, порнографії чи безбожництву. Є це й безсумнівною її прикметою і силою» [28].

Такий тон було задано працівникам преси ще в перші десятиліття розвитку української журналістики. Доволі переконливими для еволюції фаху були роздуми анонімного автора народовської «Мети» про незаангажовану, неупереджену, моральну журналістику як запоруку успіху періодичного видання. Серед розмірковувань з цього приводу наведемо думку, актуальність якої не втрачена й донині: «Моральна тільки публіцистика впливає добром на публичну осуду, и що найпершъ намъ Славянамъ... треба публіцистики моральної, т. є. такої, яка опирається на чистій, хочъ и терпкій правді» [8].

Свідоме уникнення «пікантних тем вуличної преси», зокрема вульгарної скандалістики, спонукало журналістів до вироблення особливого підходу до полемічних матеріалів: «Полеміка в українській пресі повинна би торкатись виключно питань суспільного характеру, справ широкого й загального значіння та вестися радше у дискусійному тоні». «Повинна би», але «не була», — констатували журналісти, не приховуючи існування публіцистичних проявів «особистих пашквілів», автори яких намагалися використати пресу як «засіб для вічних нападів то на політичні табори й установи, то на поодинокі особи» [28].

Журналістам доводилося витратити чимало зусиль для з'ясування стосунків з редакціями інших часописів, які не лише не поділяли політичні погляди опонентів, а й намагалися довести працівникам цих видань їхню журналістську недієздатність. Уважне прочитання змісту часописів викликало жваву реакцію журналістів-опонентів і, як наслідок, — полемічний матеріал, створений не в найкращих традиціях професійного співіснування: «Провокація», «ошурство», «брехня», «шантаж», «терор», «денникарські височки і шміглянци» — «все це ті делікатні вислови, якими послуговуються редактори з «Волі народа», що заявили себе в одній зі статей великими противниками «газетної

батярки» [23]. Не менш «переконливо» доводили свою журналістську рацію й інші представники українських пресодруків, що не могли приборкати публіцистичний темперамент.

На перший погляд, полеміка в пресі міжвоєнної Галичини була пов'язана суто з ідеологічним протистоянням — надто широке коло партійних формацій, надто широке коло пресових опонентів. Однак і газети, і журнали були плацдармом не тільки для з'ясування стосунків поміж різновекторною політичною елітою, на сторінках преси схрещували шпаги літературознавці, мистецтвознавці, науковці, письменники, інші професіонали, обговорюючи й розвиваючи дискурс про проблему, що неоднозначно сприймалася суспільством. Особливо негативно реагувало на полеміку сільське читацтво: «...бунтується проти неї його високо розвинений практичний змісл, його життєвий реалізм і почуття необхідності національної єдності, яка може на часописній полеміці потерпіти» [30]. Однак боротьба ідей (і не лише політичних), що яскраво проявлялась у журналістиці, була, на переконання фахівців, «природним явищем життя», а «часописна полеміка нерозривно в'язалася з поняттям живої преси».

Розгортання словесних баталій відбувалося переважно на сторінках газет і журналів антагоністичних політичних поглядів. Коли ж «поскубана» редакція відповідала на провокацію, її противники одразу піднімали голос проти розгортання полеміки, непотрібної і нелюбої читацтву, що, всупереч політичним очільникам, володіло «інстинктовим гоном до згоди». Саме через це, наприклад, на конференції служителів Станіславського деканату після тривалої дискусії було вирішено просити редакцію «Нової зорі» редагувати газету «в дусі строго католицьким, а також і високо національним — конечно уникати сварливих дискусійних статей, бо їх читачі (свіцкі люди) гіршатся тим, що священники між собою сваряться» [5]. Незважаючи на прохання «читацької публіки», позиція якої була цілком зрозумілою («ця нехить до полеміки впливає з остраху, що вона може довести до лиха, яким є національне розпорощення, і зі свідомости, що існує в українському народі й українській сучасній дійсності безліч справ, які можна би вирішити без полеміки, — існує безліч невиконаної праці» [5]), тяжіння до публічного полемічного спілкування було однією з прикметних рис тогочасної журналістики.

Зовсім в іншому форматі написано рецензію на перше число двотижневика «літератури, мистецтва, науки, громадського життя» «Назустріч», що вийшов у світ на початку 1934 року. З огляду на те, що часопис з окресленням таких завдань ненадовго затримувався в інформаційному просторі краю (здаймо хоча б журнали «Життя і мистецтво» редакторства М. Голубця, «Мамай» Р. Голяна, «Митуса» В. Щуровського, «Наука й письменство» Я. Цурковського та інші недовготривалі часописи, хоча ними й опікувався активний креатив з чималим рівнем досвіду пресовидання), журналіст «Діла» доволі відповідально підійшов до, здавалося б, незначного (за обсягом) матеріалу. Автор відзначив низку недоліків, які, на його думку, впливали на загальне враження від зовні вдалого видання: невідповідний тогочасю рівень поезії, відсутність нових літературних творів, «шаблонність» рецензованої поетичної збірки, пе-

ревантаженість відомою з інших часописів інформацією, а також «незаступленість науки й громадського життя», що було задекларовано маркуванням [20].

Значним недоопрацюванням редакцій вважали журналісти те, що «наша преса — матеріально нерозбудована й незасіяна, не витворила досі окремого жанру літератури на свої послуги. Сама наша літературна продукція не вистачає, щоб заповнити фейлетони наших часописів. Згідно з мінімальними вимогами наших газет і журналів, ми повинні б мати на рік пересічно 1 000 оповідань, а маємо їх кількадесять, не більш як сотню» [18]. Така увага журналістів до белетристики була не випадковою, позаяк на цьому компоненті змісту наолягали читачі і у листах до редакцій, і у відповідях на читацькі анкети («Часописи повинні друкувати повістеві додатки, що роблять газету цікавішою» [22]).

Про цю важливу складову змісту піклувалися і самі журналісти, які були переконані, що «преса — це посестра літератури і має ту саму місію щодо плекання і популяризації стилю і мови» [30], розуміючи, що завдяки цьому змістовому компоненту можна сподіватися на збільшення накладів видань. Зокрема, працівники релігійно-виховних часописів свідчили, що довголітня «Нива», з 1924 р. відмовившись від белетристики, не дорахувалася частини читацтва.

Серед значної кількості обговорюваних проблем, що формували комплексне сприйняття аудиторією пресового руху в краї, заторкувалися питання, пов'язані з характеристикою тематичних груп видань і обґрунтуванням їх потреби читачам, поясненням доцільності обраного ритму виходу, аналізом споживачів, на яких орієнтувалися організатори пресовидавничого процесу, тощо. Читачі переконувалися в необхідності функціонування не лише преси «загального інтересу», а й науково-популярної, пізнавальної, ужиткової тощо, що давало змогу розширити «горизонти знання».

На відміну від європейських газет і журналів, у зміст яких не вводилися матеріали, що мали на меті пропагувати й популяризувати пресу, доводили її соціальну роль («модерне європейське життя без преси просто немислиме» [17]), така тематика на сторінках української преси в Галичині була не випадковою. Журналісти цілеспрямовано намагалися привчити аудиторію до читання, зорієнтувати її у пресових тематичних потоках, допомогти віднайти найбільш потрібне й корисне видання, тим самим забезпечити собі стабільного споживача.

«Замість рецензії» — так влучно означив Олесь Бабій специфіку медіатекстів, що творилися для популяризації часописів, які виявляли згідну з публікатором лінію світоглядних поглядів. Зауважимо, запровадження такого корпусу текстів, що згодом, у міжвоєнні роки, набув особливої популярності, відбулося ще 1876 р. у студентському часописі «Другъ», автор якого пояснював, що такої потреби в українській журналістиці Галичини не виникало до цього лише тому, що деякі редактори бачили своє дітище суто «оригінальним і самостійним», інші ж творили свої видання на основі «збиранини з-поміж газет та журналів» [12].

У такому матеріалі обов'язково була присутня оглядова складова змісту, що вводила потенційного читача в коло «замилувань» журналістів запропоновано до читання часопису: «Річник «Літопису «Червоної калини» це щось справді

як гарний краєвид в наших галицьких горах: стільки в цім «Літописі» різномодности, багатства, многогранности, правдивої краси і то краси чогось рідного, дорогого, що зросло із душею нашого покоління, як нерозривна її частина» [1].

Вишколений читач (більшість же українського читачтва 1920–1930-х рр. уміла добре орієнтуватись у журналістських езопівських метафорах та інших художніх засобах увиразнення тексту, що давали змогу ввести в оману цензурську пильність) розумів, що «краса чогось рідного, дорогого, що зросло із душею нашого покоління» зберігалась у героїці національно-визвольних змагань українців, а отже, відразу розкривав для себе суть змісту журналу, який, за висловом О. Бабія, «творить історію визвольної війни і закріплюючи пам'ять про минуле, буде будучину народу».

Основною особливістю подання позитивного матеріалу про той чи інший часопис була акцентація на тематичне різноманіття, яке сприяло розширенню світоглядних меж читача, поважно впливало на формування багажу знань і його загальну ерудицію. Мотивуючи необхідність передплати «Рідної школи» — місячника, присвяченого «усім ділянкам дошкільного, шкільного, позашкільного і громадянського виховання», редакція «Діла» відзначала, що завдяки виданням такого типу «ширше наше громадянство інформується, як практично можна вести і як ведеться творчу працю на місцях, як налаштовувати недомагання, як поборювати перепони та йде за добрим гарним прикладом» [11].

Частина текстів такого плану створювалася для підняття «бойового духу» працівників преси, однак були й такі матеріали, що творилися з метою, яку виразно сформулював М. Голубець: «...це усвідомлюємо собі вже сьогодні ми самі, це колись підмітить й оцінить об'єктивний історик, це теж примушує нас витягти з такого стану консеквенції й працювати в повному почутті відповідальности за них» [7].

Серед корпусу матеріалів про пресу Галичини поширеними були публікації, автори яких прагнули збільшити читачьке коло не тільки завдяки зацікавленості змістом пропагованого часопису. Важливим засобом викликати довіру аудиторії чи, навпаки, віднадити її від того чи іншого видання була публікація листів, від яких відмовилися інші редакції. Таку ж функцію виконували й читачькі заяви, автори яких оскаржували тенденційний підхід редакцій інших періодичних видань до друкування їхніх публічних виступів (доповідей, рефератів, промов тощо), коли внаслідок навіть незначного скорочення текстів не просто змінювалася думка, а й з точністю до навпаки перекручувалися політичні уподобання, погляди, позиції. Зокрема, з докладним поясненням текстових дивозмін опублікованого в «Новому часі» реферату, виголошеного на освітньо-кооперативному з'їзді Гуцульщини, що відбувся у липні в Косові, звернувся до редакції «Громадського голосу» селянин Я. Остафійчук, «рядовий член Укр. Соц. Рад. Партії»: «...хоч я і згодився на його поміщення, то не сподівався, що його використається в підступний спосіб для своїх партійних цілей» [21]. Коментарів до цього типу листів редакція зазвичай не подавала, такі тексти налаштовували реципієнта на потрібний для неї висновок: «Громадський голос» — єдина газета-захисник читачьких інтересів. Однак уміло підібрані до таких

матеріалів інформаційні заголовки також підштовхували аудиторію до відповідного сприйняття дій пресових конкурентів.

У зв'язку з накопиченням значної кількості питань, пов'язаних з «інтересами української преси і професійними інтересами діячів української журналістики», С. Сірополко ще 1934 р. наполягав на скликанні у Львові з'їзду українських журналістів. Необхідність обміну думками щодо основних пресових, організаційних, творчих проблем журналістики була очевидною хоча б через уведення у зміст тогочасних видань різнопланових наświetлень пресових актуалій. С. Сірополко мотивував нагальну потребу проведення такого форуму для вироблення основних приписів здійснення українською пресою «свого великого призначення», яке підтверджував знаменитим висловом англійського журналіста В. Стіда про те, що пресова справа «має діло з людською душею» [27]. Однак з'їзду фахового спілкування працівників преси організувати так і не вдалося. Журналістикознавча проблематика й надалі не полишала сторінок української преси, залишаючись затребуваною і фахівцями, і споживачами їх текстів. Це давало змогу журналістам апробувати свою концепцію творення змісту того чи іншого часопису, виокремити головне у спілкуванні з аудиторією, позбутися деяких вад, що негативно впливали на розвиток окремого видання, популяризувати своє чи споріднене у багатьох аспектах видання.

Значною мірою доповнювала ці знання пресознавча публіцистика, що критично характеризувала видавані в Галичині різнотипні часописи, оцінювала їх інформаційно-публіцистичну політику, визначала якість змістового наповнення, розкривала суть дискусій, пов'язаних переважно з ідеологічним протистоянням пресових опонентів, з'ясовувала позиціонування того чи іншого видання в українському медіапросторі. При цьому ініціаторам цього корпусу текстів нерідко доводилося виправдовувати доцільність критичної рецепції пресової продукції краю загалом для самовдосконалення учасників комунікаційного процесу, зокрема: для видавців (віднайдення незаповнених типологічно пресових ніш), редакторів (формування релевантної інформаційної політики), журналістів (можливість удосконалюватися професійно), аудиторії (як орієнтаційний флагман серед значної кількості пресодруків, як засіб повернення читацької уваги до пресових «шедеврів» чи, навпаки, як спосіб віднадження від прочитання «шкідливих» видань).

Пресознавча публіцистика українських журналістів міжвоєнної Галичини, що «пізнавала» й демонструвала розуміння української журналістики загалом, донині не втратила своєї інформативної суті. Цей важливий професійний — для фахівців і для аудиторії — тематичний концепт, що достовірно характеризує тенденції розвитку і закономірності функціонування української преси минулого, залишається надійним каналом трансляції цінного історичного журналістського досвіду, відчитати і використати який уповні — надважливе завдання української наукової спільноти.

1. Бабій Ол. Замість рецензії: «Літопис «Червоної калини» на 1935 рік» / Ол. Бабій // Українські вісти. — 1936. — Ч. 68. 2. Баран С. Політика чи «забава» / С. Баран // Діло. — 1928.

— Ч. 10. 3. Боднарвич О. За право критики: творча критика — доповнення творчої праці / О. Боднарвич // Новий час. — 1931. — Ч. 17. 4. «В українському житті нічого не діється»: критика пресової політики національного табору // Національна політика. — 1939. — Ч. 28. 5. Відповідь на анкету «Нової зорі» учасників деканальної конференції Станіславського деканату (Підлуже, 29.01.1929): ЦДІАУ. — Ф. 406 (Редакція газети «Нова зоря»), оп. 1, спр. 13. — Арк. 61. 6. Возняк М. Матеріали до історії українського письменства XIX в. / М. Возняк // Життя і мистецтво. — 1920. — Ч. 1–3. 7. Голубець М. В обличчю сучасности та історії / М. Голубець // Новий час. — 1936. — Ч. 82. 8. Дещо про матеріалізм, а просвіту славянь // Мета. — 1865. — № 9. — С. 273. 9. Добре зредогована газета // Національна політика. — 1938. — Ч. 19. 10. Животко А. Історія української преси / А. Животко. — Мюнхен, 1989–1990. — 334 с. 11. Журнал «Рідна школа» // Діло. — 1935. — Ч. 32. 12. Зь поміжъ газетъ та журналовъ // Другъ. — 1877. — Ч. 3/4. — С. 51. 13. ік. [Рудницький І.]. Кому шкодить критика? / ік. // Діло. — 1938. — Ч. 179. 14. ік. [Рудницький І.]. Цікавість та інформація / ік. // Діло. — 1939. — Ч. 25. 15. Кегич П. «Книжка» [рецензія] / П. Кегич // Книжка. — 1921. — Ч. 4/6. — С. 92. 16. Короченский А. П. «Пятая власть»? Феномен медиакритики в контексте информационного рынка / А. П. Короченский. — Ростов : Изд-во Междунар. ин-та журналистики и филологии, 2002. — 272 с. 17. Культурна асиміляція — смерть народу! // Новий час. — 1937. — Ч. 200. 18. Література на послугах преси // Діло. — 1936. — Ч. 275. 19. М. Пізнайте тайни політики / М. // Свобода. — 1936. — Ч. 1. 20. Новий часопис на Підкарпатській Україні // Новий час. — 1923. — Ч. 6. 21. Остафійчук Я. В солідарности сила: Тверезий селянський голос / Я. Остафійчук // Новий час. — 1927. — Ч. 81. 22. Пресова анкета з дня 16.10.1932 р. в салі «Нар. торговлі»: ЦДІАУ. — Ф. 779 (Редакція газети «Діло»), оп. 1, спр. 12. — Арк. 21–22 зв. 23. Противники «газетної батьярки» // Свобода. — 1924. — Ч. 22. 24. Прохоров Е. П. Введение в теорию журналистики / Е. П. Прохоров. — М. : РИП-холдинг, 2002. — 324 с. 25. Різун В. Нарис з історії та теорії українського журналістикознавства / В. Різун, Т. Трачук. — К., 2005. — 251 с. 26. Рудницький М. З газетного млина / Михайло Рудницький // Діло. — 1928. — Ч. 10. 27. Сірополко С. Наболілі питання української преси / Ст. Сірополко // Діло. — 1934. — Ч. 287. 28. Сучасна українська преса в очах чужинця // Новий час. — 1936. — Ч. 92. 29. Целевич В. Нам бракує здорової критики / В. Целевич // Новий час. — 1932. — Ч. 5. 30. Часописна полеміка // Діло. — 1934. — Ч. 310.

ПРЕССОЗНАВЧАЯ ПУБЛИЦИСТИКА УКРАИНСКОЙ ПРЕССЫ ГАЛИЧИНЫ (1919–1939 гг.) КАК ПРОФЕТИЗМ СОВРЕМЕННОЙ МЕДИАКРИТИКИ

Освещена специфика одного из контент-компонентов галицких часописей, что разноаспектно характеризовали деятельность прессы, стремясь вызвать определенную реакцию в обществе на конкретное издание, определяли востребованность тех или иных газет и журналов, их задачи, значение, позиционирование в информационном пространстве, анализировали профессионализм журналистов.

MEDIALOGICAL JOURNALISM IN UKRAINIAN PRESS OF GALYCHYNA REGION (1919-1939) AS A PREDECESSOR OF MODERN MEDIA CRITICISM

The article highlights the specifics of one of content components of Galician newspapers that characterized different aspects of press, trying in such a way to cause a reaction in society on a specific publication, as well as to determine the demand of various newspapers and magazines, their objectives, values and positioning in the information space; analyzed professionalism of journalists.

Стаття надійшла 12.05.11

УДК 355.48/49

О. М. Василюшин*Українська академія друкарства***ДМИТРО ПАЛІЇВ: ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ (публіцистична, громадсько-політична та військова діяльність у 1925–1944 рр.)**

Здійснено спробу систематизації біографічних даних українського журналіста, редактора і публіциста, визначного політичного та військового діяча Дмитра Паліїва.

Фронт національної єдності, Батьківщина, часопис, журнал, Український центральний комітет, дивізія «Галичина»

11 липня 1925 р. було створено Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) під керівництвом Дмитра Левицького. Заступниками його призначили Олександра Марітчака, Михайла Черкавського, Михайла Гриніва, Михайла Тершаковця, Корнила Трояна і Дам'яна Лопатинського. Генеральним секретарем обрано Володимира Целевича, а його заступником — Михайла Струтинського. Центральний Комітет УНДО складався з 41-го члена. До його складу увійшов і Д. Паліїв. Адже разом з іншими членами групи «Заграва» він виступив одним з ініціаторів з'єднання Української партії національної роботи й Української національно-демократичної (трудової) партії та створення УНДО. Метою УНДО було здобуття незалежної Української держави на всіх українських землях (у Західній Україні — розширити національний фронт і вести боротьбу всіма доцільними засобами, не примиряючись з польською окупацією; т. зв. Радянську Україну вважали етапом на шляху до незалежності України, хоча її устрій не збігався з ідеологією УНДО) [1].

11 червня 1925 р. Д. Паліїв одружився з Ольгою Ступницькою (свідомство вінчання від 11.06.1925 р., ч. 247, видане греко-католицьким урядом Преображенської церкви у Львові). Задля заробітку для матері, що овдовіла, працював (1925 р.) у веденні літницької оселі «Зелем'янка» надалеко від Сколе.

1926 р. почав наростати конфлікт у рядах УВО щодо ставлення до легальних українських партій. Група провідних членів, очолювана Д. Паліївим (політичним референтом Крайової команди УВО), позитивно поставилася до легальних партій національно-демократичного характеру і вступила в члени УНДО¹. Того ж року було організовано Союз української націоналістичної молоді, який Дмитро намагався перетворити в секцію молоді УНДО.

У процесі підготовки виборів до сейму на початку 1928 р. польська поліція заарештувала Д. Паліїва як редактора «Нового часу» (сидів у тюрмі в Коломиї) [2]. На початку березня 1928 р. був обраний послом до сейму у Варшаві з рамени УНДО від Станіславівського повіту 53 виборчої округи, що включала місцевості Товмач, Богородчани, Надвірну, Коломию, Городенку, Снятин, Косів, Печеніжин. Від Заграничної комісії в сеймі Д. Паліїв належав до

¹ З 1926 р. збереглося свідомство належності Д. Паліїва до УНДО.